

A FOGALMAZÁSKÉPESSÉG FEJLŐDÉSE ÉS MÉRÉSE: EGY LONGITUDINÁLIS VIZSGÁLAT TANULSÁGAI

Molnár Edit Katalin
SZTE Neveléstudományi Intézet

Kulcsszavak: írásbeli szövegalkotás, pedagógiai értékelés, empirikus vizsgálat

A magyar diákok fogalmazásképességének fejlődéséről longitudinális adatok csak egyetlen, kis mintán folytatott és egy szűk területre, a szövegek szintaktikai jellemzőire irányuló fejlesztő kísérletből (*Békésiné*, 1981) ismertek. A kevés keresztmetszeti vizsgálat komoly problémákat jelez: a diákok szövegeiben a 6. évfolyam után lényeges minőségi javulás nem tapasztalható, nem tudják tükrözni az írásbeli kommunikációjukban a középfokú oktatás éve alatt bekövetkező változásokat a világtudásukban és képességeikben. Míg az anyanyelvi fejlesztés gyakorlata a nyelvi jellemzőkre összpontosít, ezek fejlődése kimutatható, ám a szövegek általános színvonalában nem hoz érzékelhető változást. A fogalmi jellemzők fejlődését az iskolai hatások általában nem befolyásolják érzékelhetően.

Az előadás egy nagyobb, különböző fejlesztő programokat összefogó projekt keretében nagy mintán fölvetett longitudinális adatok alapján azt elemzi, hogy egy tanév alatt bekövetkeznek-e a fogalmazásképesség pedagógiai értékelésében általánosan használt eszközökkel és módszerekkel megragadható változások a diákok szövegeiben.

A fogalmazásmérésnek keretet adó projektben különböző kognitív és szociális képességek fejlesztése folyt, direkt kísérleti fogalmazásképesség-fejlesztés azonban nem. Az első mérésre 2005-ben került sor, a vizsgált tanulók ekkor 5. és 9. évfolyamosak voltak az ország különböző iskoláiban (N=74), amelyek önként jelentkeztek a projektben való részvételre. A második mérés 2006-ban zajlott. Mindkét mérésben részt vett 1010 diák a fiatalabb, illetve 1265 az idősebb almintából. A tartalmi tudás eltéréséből fakadó problémák elkerülésére ugyanaz a három szövegalkotási feladat szerepelt a két mérésben (elbeszélés, kifejtés, magyarázat). A szövegek értékelését a diákok saját tanárai végezték 6 szempont szerint, 3–5 fokú skálákon, részletes értékelési útmutató alapján.

A tanári ítéletek rendszerint megbízhatóak. A két életkori almintá teljesítménysávjai egybeesnek mindkét mérési ponton. Az 5–6. évfolyam között határozott, egyharmad szórásnyi javulás mutatkozik. A 9–10. évfolyam között csak egyharmad szórásnyi javulás tapasztalható, és az iskolák harmadában átlagosan gyengébbek a második mérés során alkotott szövegek. Az osztályokon belüli rangsorbeli átrendeződések színes képet mutatnak ($0,27 < r < 0,93$). Az első mérés nagyobb mértékben magyarázza a második mérés összbenyomás-szempontjának varianciáját az 5–6. évfolyamon (45%), mint a 9–10-en (31%). A fiatalabbak esetében következetesebb, az idősebbeknél esetlegesebb teljesítményt feltételezhetünk.

A vizsgálat eredményei szerint a fogalmazásképesség fejlődésének tulajdonítható, hogy a szöveg szintjén megjelenő változások lényegesek a fiatalabb, kétségesek az idősebb vizsgált almintában egy tanév alatt. A spontán fejlődés stagnálására, a képesség fejlesztése jelenlegi eszközrendszerének egyre gyengülő hatékonyságára utalhatnak a magasabb évfolyamokon tapasztalható teljesítményszintek és -változások.